

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 11 (Haziran/June 2023), s. 390-406.
Geliş Tarihi-Received: 25.04.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 24.05.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1287482

06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi Ağıt-Destanlarının İşlevsel Analizi

Functional Analysis of Elegies- Epics on the 6th February 2023 Kahramanmaraş Earthquake

Ayşenur ÖZDAL*

Öz

6 Şubat 2023 tarihinde saat 04.17'de, Kandilli Rasathanesi'nin aktardığı bilgilere göre Gaziantep Şehitkâmil Sofalaca merkez üssüne sahip bir deprem meydana gelmiştir. AFAD'ın verilerine göre ise Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesi merkez üssü olarak kaydedilen ve 7.7 büyüklüğünde olan bu deprem, Türkiye'nin güneydoğusundaki on bir ilde büyük bir yıkıma ve can kaybına neden olmuştur. Aynı gün saat 13.24'te Kahramanmaraş-Elbistan merkez üssüne sahip 7.6 büyüklüğünde başka bir deprem daha gerçekleşmiş olup benzer şekilde can ve mal kaybı yaşanmıştır. Bu iki büyük deprem ile ardından gelen artçı depremler, bölgedeki insanlar arasında acı, korku, çaresizlik duygularını tetiklemiştir. Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerin katkılarıyla Türkiye ve dünya genelinde büyük bir yardım hareketi başlatılmıştır. Bu süreçte döneminin duygu ve düşüncelerini dile getiren halk şairleri, depremin sebeplerini ve sonuçlarını konu alan ağıt-destanlar söylemişlerdir. Teknoloji okuryazarlığının artmasıyla birlikte medya araçlarını kullanan halk şairleri depremi konu alan eserlerini çeşitli dijital platformlarda paylaşmışlardır. Bu çalışmada, âşıkların Kahramanmaraş depremini konu alan eserlerini tespit etmek için netnografik araştırma yöntemi kullanılmıştır. Âşıkların dijital medya aracı olan Youtube'da paylaşmış oldukları eserler belirlenerek bu eserlerin ses kayıtları metne dökülmüştür. Ardından, eserlerin içeriği analiz edilerek işlevleri belirlenmiştir. Elektronik kültür ortamında yapılan paylaşımların incelenmesi sayesinde âşıkların toplumsal rolleri ve âşıklık geleneğinin günümüzdeki durumu da ele alınmıştır. Bu çalışma, işlevsel analizle beraber âşıkların dijital ortamda nasıl etkileşimde bulunduğunu ve âşıklık geleneğinin elektronik kültür ortamına nasıl yansıdığını anlamak için bir değerlendirme sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Âşıklık geleneği, elektronik ortam, işlev, protesto, netnografi.

Abstract

On February 6, 2023, at 04:17, according to the information provided by the Kandilli Observatory and Earthquake Research Institute, an earthquake occurred with its epicenter in Sofalaca, Şehitkâmil district of Gaziantep. According to AFAD (Disaster and Emergency Management Authority), this earthquake, recorded with its epicenter in the Pazarcık district of Kahramanmaraş and measuring 7.7 magnitude, caused significant destruction and loss of life in eleven provinces in southeastern Turkey. Later, on the same day at 13:24, another earthquake with a magnitude of 7.6 and its epicenter in Elbistan, Kahramanmaraş occurred, leading to similar loss of life and property. These two major earthquakes, along with subsequent aftershocks, triggered feelings of pain, fear, and helplessness among the affected

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Gaziantep/Türkiye, e-posta: aysenurozdal@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8941-4503.

people in the region. As a response, a major relief effort was initiated with the contributions of government institutions, non-governmental organizations, and volunteers in Turkey and worldwide. During this process, folk poets expressing the emotions and thoughts of the era composed elegies and epics that focused on the causes and consequences of the earthquake. With the increasing technological literacy, folk poets who utilized media tools also shared their works on various digital platforms, addressing the earthquake. In this study, the netnographic research method was employed to identify the works of folk poets regarding the Kahramanmaraş earthquake. The works shared by the folk poets on the digital media platform YouTube were determined, and their audio recordings were transcribed into text. Subsequently, the content of the works was analyzed to determine their functions. By examining the posts made in the electronic cultural environment, the social roles of folk poets and the current state of the folk poetry tradition were also addressed. This study, along with functional analysis, presents an assessment to understand how folk poets interact in the digital realm and how the tradition of folk poetry is reflected in the electronic cultural environment.

Keywords: Minstrelsy tradition, electronic environment, function, protest, netnography.

Giriş

6 Şubat 2023 tarihinde saat 04.17'de, Kandilli Rasathanesinin belirttiği bilgiye göre Gaziantep Sofalaca merkezli (URL-1), AFAD'ın aktardığı bilgiye göre Kahramanmaraş'ın Pazarcık ilçesi merkezli gerçekleşen (URL-2) 7.7 büyüklüğündeki depremde çok sayıda can ve mal kaybı meydana gelmiştir. Aynı gün 13.24'te Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi merkezli 7.6 büyüklüğünde bir büyük deprem daha yaşanmıştır. On bir ilde binlerce binanın yıkılmasına, on binlerce insanın ölmesine sebep olan iki büyük afetin yarattığı hasarlar Türkiye'de büyük üzüntü yaratmış, depremin yıkıcı etkilerinin yanı sıra depremle ilgili çeşitli konular insanların gündemine yerleşmiştir

2020 senesinde bütün dünyayı etkileyen Covid-19 salgınında uzmanlar ve yetkililer tarafından insanların evlerinde kalmaları telkin edilirken yaşanan deprem ile bu kez depremden etkilenen yerleşim yerlerindeki insanlara evlerden çıkmaları gerektiği uyarısı yapılmıştır. Soğuk hava koşullarında evlerinden uzak kalan bölge halkı kendi imkânları ile oluşturdukları barınaklarda, devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından dağıtılan çadırlarda ve konteynerlerde yaşamaya başlamıştır. Ayrıca bölge halkının büyük çoğunluğunun daha güvenli buldukları illere geçici veya kalıcı bir şekilde göç ettiği bilinmektedir Depremin meydana gelmesinin ardından televizyon ve radyo kanalları ile yeni medya araçlarında haftalarca deprem dışında bir gündeme yer verilmemiştir. Yıkımın oluşturduğu hasar, can kaybı, enkazdan kurtarılan ve kurtarılamayan insanlar, depremde binaların yıkılmasının nedenleri, zemin etüdü, yıkılmayan binaların hasar tespiti, diri fay hatları, beklenen depremler ve deprem başlıkları gibi pek çok konu ile ilgili içerik medyada paylaşılmıştır.

Âşıklık geleneğinin temsilcisi olan âşıklar halkın duygularını, düşüncelerini ve yaşadıklarını ifade etme yolunda önemli bir role sahiptirler. Âşıklar, toplumun sesi olarak kabul edilir ve halkın sözcüleri olarak görülürler. Bu görevlerini, zamanın gerekliliklerine uygun olarak sürdürerek geleneğin devamlılığını sağlarlar. Günümüzde sözlü ve yazılı kültür ortamlarının yanı sıra âşıkların sanatlarını icra edebildiği bir platform olarak elektronik kültür ortamından söz etmemiz mümkündür. Bu ortamda âşıklar, geleneksel yöntemler dışında, dijital medya araçlarını kullanarak halkın duygusal ve sosyal deneyimlerini ifade etme imkânına sahip olmuşlardır. Elektronik kültür ortamı, âşıkların kendilerini ifade etmeleri, eserlerini paylaşmaları ve halkla etkileşimde bulunmaları için geniş bir alan sunmaktadır. Teknolojinin sağladığı olanaklar âşıklık geleneğinin canlılığına katkı sağlamaktadır.

Toplumun sözcüsü olan âşıklar, Türkiye'yi sarsan deprem felaketini konu alan eserler üretmişlerdir. Deprem konusunda söylenmiş ağıt içerikli destanları ele alan bu çalışmada netnografik yöntem kullanılmıştır. Netnografik yöntem, etnografik yöntemlere dayanarak bir çalışma için sanal topluluğun belirlenmesi, sanal topluluk üyelerinin bilgisayar aracılı iletişimde gözlemlenmesi, elde edilen verilerin sınıflandırma ve analiz gibi yollarla incelenmesine dayanır (Bowler, 2018, s. 28). Çalışmada bu yöntemle âşıkların Youtube'da paylaştıkları eserleri belirlenerek ses kayıtları deşifre edilmiş, ardından içerik analizi yapılmıştır. Bu analizler ile ağıt-destanların işlevleri belirlenmiştir. Ayrıca âşıkların Youtube hesaplarındaki etkinlikleri ve paylaşımları değerlendirilerek âşıklığın geleneksel ortam ile elektronik ortamdaki durumuyla ilgili bazı hususlar karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Elektronik Kültür Ortamı Youtube'da Âşıklık

Walter Ong (2014), yazı ve matbaanın henüz olmadığı iletişimin sadece konuşma diliyle meydana geldiği kültürleri birincil sözlü kültür olarak tanımlamıştır. Sadece alfabeli yazının değil, bütün yazı sistemlerinin oluşturduğu kültür ise yazılı kültürdür ki matbaa ile doruğa ulaşmıştır. Elektronik kültür ise başlangıcı yazı ve matbaaya dayanan çağımızın ileri teknolojisi sayesinde tanıştığımız telefon, radyo, televizyon ve diğer elektronik araçlara özgü sözlü kültürdür. İkincil sözlü kültür olarak da tanımladığı elektronik kültür ile birincil kültür ve yazılı kültürü karşılaştıran Ong, yazılı kültürde insanların metni anlamaları için yalnız kaldığını belirtir. Grup bilincinin varlığı noktasında ikincil sözlü kültürün bir araya getirdiği dinleyici topluluğu, birinci sözlü kültürden çok daha fazladır ve bu sayede elektronik ortam çok daha geniş kitlelere mesajını iletebilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insan yaşamında geniş yer bulan ve insana konfor sunan dijital iletişim araçları bugün hem sözlü hem de yazılı kültürün ötesinde bir işlevselliğe sahiptir.

Günümüzde geleneksel icra ortamlarının yanı sıra elektronik kültür ortamı da âşıkların dinleyiciyle buluştuğu bir platformdur. Elektronik kültür ortamında âşık, dinleyici tarafında poster, kaset kapağı veya videoya kaydedilmiş görüntü aracılığıyla tanınır. Bu ortamda âşığın icrası ile dinleyici, açık ticari ilişki ile baş başadır (Çobanoğlu, 1999, s. 246-253). Elektronik kültür ortamının popüler ve etkili platformlarından biri olan Youtube, kendi içeriğini sunmak isteyenler için büyük bir potansiyel sunarken, izleyiciler için de bilgi ve eğlence imkânı sağlamaktadır. Hızlı erişim ve geniş içerik çeşitliliği gibi özellikleri Youtube'u -kaba bir gözlemlerle- alternatiflerinden daha iyi bir noktaya taşımıştır. Youtube platformunda içerik üreten ve paylaşan kimseler için Youtuber terimi kullanılmaktadır.

Youtube'da her türlü içerik arasında en çok izlenenler müzik videolarıdır. Bu elektronik ortamda, yerli ve yabancı kliplerin yanı sıra geleneksel müzik temsilcileri de varlık göstermektedir. Geleneğin ustalarıyla çalışmış şirketler, oluşturdukları profil sayfalarında geleneksel içerikleri paylaşmaktadır. Youtube günümüzde âşıkların tanınırlığını sağlayan bir alan durumundadır. Âşıkların kendisi, yapım şirketleri, aile bireyleri ya da hayranları âşıkların icralarını, çeşitli görüntü ve belgelerle hazırladıkları klipler eşliğinde bu alanda paylaşımına koymaktadır (Fidan, 2017, s. 312-313). Âşıklar, geleneği yaşatmak, sanatlarını icra etmek, dinleyicilerle buluşabilmek için sanatçı kimliklerine ek olarak bir de "Youtuber" kimliği edinmişlerdir.

Âşıklar, depremi her yönüyle içeren ağıt-destan türündeki eserlerini Youtube platformunda paylaşmışlardır. Bu paylaşımlar genellikle âşıkların kendi kişisel hesapları

üzerinden gerçekleştirilmiştir. Paylaşılan video klipler, âşıkların kendi icra performanslarıyla depreme dair fotoğraf dizileri ve videolardan oluşmaktadır. Ayrıca bazı âşıklar icralarının başında ve/veya sonunda yaptıkları konuşmalarla depremzedelere ve Türk milletine baş sağlığı dileklerini, birlik ve beraberlik mesajlarını iletmışlerdir. Bu konuşmalarda âşıkların topluma önderlik etme ve yol gösterme rolleri ön plana çıkmaktadır. Deprem felaketi, eserlerde depremin oluş anının tasviri ve depremden sonraki zorlu sürecin betimlenmesi şeklindeki içeriklerle yer almaktadır. Ayrıca bu eserlerde, müteahhitlerin bina yapımında doğru malzeme kullanmaması, bina kolonlarının kesilmesi, yetkili kurum ve kuruluşların denetleme konusunda yetersiz kalması gibi hususlar eleştirilmiştir.

Âşıkların Youtube’da paylaştıkları eserlerin bir kısmının nazım düzenlerinde tutarlılık görülmemektedir. Ağıt yakanın söylediği ağıtta “ahenkli nesir veya düz nesir” şeklindeki ifadeler, acıyı belirten “ah, of, aman, oy” gibi sesler ya da ölçüleri birbirini tutmayan dizeler bir aradaysa bunlar “nazım düzeninde tutarlılık bulunmayan ağıtlar” olarak adlandırılmaktadır. Kafiye şeması aaba, ccdc.../aaab, cccb ... biçiminde olan, hece ölçüsü düzenli ağıtlar ise “düzenli nazımla söylenmiş ağıtlar” olarak adlandırılır (Boratav, 2017, s. 464). Youtube’dan elde edilen şiirlerin bazılarının düzensiz nazımla söylendiği görülmektedir:

Ah açık kaldı yavrularımın gözleri
Aman aman aman
Yardım et Allah’ım ana babaya
Aman amman oy vay benim kaderim amman
Yıkıldı da vatanın üçte birisi
Aman amman
Ana baba çocuk öldü hepsi
Aman amman kınalı yavrum aman amman (Âşık Nuretdin Kirazoğlu)

Türkiye’de yer yerinden oynadı oynadı
Bu nasıl acıdır nasıl felaket ben nidem nidem
Dağlar kaydı kara toprak kaydadı kaydadı
Bu nasıl acıydı nasıl felaket
Ben nidem nidem
Ben nidem nidem
Amanın aman aman aman
Gardaşıma gardaşıma
Kaldı betonun altında haber verin gardaşıma
Gardaşıma gardaşıma
Hele kaldı betonun altında haber verin gardaşıma
Aman aman aman (Âşık Kul Nuri)

Nazım düzeninde tutarlılık bulunmayan ağıtların sayısının az olması, bu metinlerin ancak ağıtın yakıldığı tören ortamında bulunmak yoluyla derlenebilmesinden kaynaklanmaktadır (Boratav, 2017, s. 464). Youtube’dan elde edilen eserlerin içinde, nazım düzeni kararsız ağıtların yer alması, elektronik ortamın dinleyiciye ve araştırmacıya sözlü kültür ürünlerinin yaratım bağlamına yakın bir aktarım sunduğunu göstermektedir. Nazım düzenindeki yapı, elektronik kültür ortamında sözlü kültür geleneğindeki gibidir. Ancak eserlerin hacimleri bakımından bir değişim göze çarpmaktadır. Uzun destanı dinlemenin dinleyiciyi sıkacağı düşüncesiyle oluşan ticarî endişeden dolayı âşıkların elektronik ortamda daha kısa bir anlatımı tercih ettikleri

görülmektedir (Çobanoğlu, 2021, s. 258). Youtube'da paylaşılan eserlerin hacim bakımından sözlü kültür geleneğindeki destanlara göre daha kısa olduğu, incelenen destanların çoğunun on kıtanın altında söylendiği görülmüştür.

Destanların adlandırılışı her üç kültür ortamı üzerinden karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, sözlü kültür ortamındaki destanlar âşıkların adlarıyla ve âşık tarafından koşuldıkları icra bağlamıyla birlikte anılır ve tanımlanır. Yazılı kültür ortamında destanın adı, âdeta tüm destanın bir özeti haline dönüşmüştür. Elektronik ortam destanlarının adlandırılışı ise yazılı kültüre göre oldukça kısadır; çünkü destanların eğlendirme işlevi ön plandadır ve eserler türküleştirilmektedirler. Ayrıca elektronik kültür ortamındaki adlandırmada mahalliliğe ait bilgi çıkarılmış, eserlerin adları Türkiye geneline hitap eder hale getirilmiş, Türk sanat ve pop müziği sanatçıların kasetlerindeki üslup ve şekil özellikleri taklit edilmiştir (Çobanoğlu, 2021, s. 276-282). Youtube'da paylaşılan deprem konulu ağıt-destanlara bakıldığında Youtube videosunun altına girilen başlıklardan bazıları şu şekildedir: "Âşık Celal Güldemir-Deprem Destanı," "Âşık Maksut Feryadi-Deprem Ağıtı," "Deprem oldu kara kış günü. Türkülerimizin Hatırına Kanalıma Abone Olursanız Sevinirim," "Erol Ergani 2023 Asrın Felaketi Youtube Kanalıma Abone Olunuz," "Depreme Ağıt Deprem Türküsü Ozan Dünder," "Rüyamda Gördüm... Ozan Dünder," "Üşüdü Vatan... Depreme Ağıt Kahramanmaraş Depremine Türkü Ozan Dünder," "Rahim Sağlam (Deprem Ağıt)." Bu adlandırmalarda âşığın adı/mahlası ve esere verdiği başlıkla beraber kanala abone olunması taleplerinin yer aldığı ve âşıkların daha çok ağıt terimini kullandığı görülmektedir. Bu durum, elektronik ortamda ağıtın daha geniş bir anlama ulaşarak destanın karşılığıymış gibi kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Çobanoğlu, 2021, s. 255). Adlandırmalarda yer yer "türkü, şiir" terimlerine de rastlanmıştır. Bu kullanım, dinleyici ve araştırmacı için yanıltıcı bilgi içermekle beraber âşıklık geleneğinde bir değişimin yaşandığını da göstermektedir. Ayrıca elektronik ortamda dil bilincinin kaybolması, bu ortamda varlık gösterenlerin Türkçeyi özensiz kullanmalarının bir örneği olarak âşıkların da eser adlandırmalarında yazım ve imlaya dikkat etmedikleri, bir düzen takip etmeden şiirlerine başlık yazdıkları görülmektedir.

Youtuber olarak adlandırılan içerik üreticilerinin takipçi/abone sayısı, beğeni sayısı, yorum sayısı gibi verilere göre gelir elde ettiği bilinmektedir (İlhan, 2018, s. 142). Youtube, içerik üreticisi âşıkların da sanatlarını icra ederken kazanç elde etmesine fırsat sunmaktadır. Âşıklık geleneği hem sözlü hem de yazılı kültürde âşığa bir kazanç imkânı sağlamıştır. Sözlü kültürde söylenen destanlar içinde özellikle övgü destanlarında âşığın bahşiş almak amacıyla söylediği ifadeler mevcuttur. Yazılı kültür ortamında âşık geçimini destanlarını satarak temin etmekte, destanının icrasını bile destanın satışına yönelik stratejilerle kurmakta ve eserini satmak için fırsatları değerlendirmektedir. Bunun sonucunda âşıklar, birincil iletişim boyutu ile dinleyiciye doğrudan hitap ederek "alın destanımı, herkes birer tane alıp götürdü, acı destanım 25 kuruş eder" gibi ifadeleri destan metni içinde kullanmaktadır (Çobanoğlu, 2021, s. 302-304). Âşıkların Youtube'da paylaştıkları videoların başlığına "Youtube kanalına abone olunuz," "Türkülerimizin hatırına kanalına abone olursanız sevinirim" şeklinde teşvik ifadeleri yazdıkları görülmüştür. Âşıklar, bu ifadelerle sanatlarını yaymak için bir destek istemiş olsalar da abone olunan takipçi sayısına bağlı olarak kazanç da elde edebileceklerdir. Sözlü ve yazılı kültürde destan metni içerisindeki sözlerle istenilen "parsa"nın, elektronik ortamda kanala abone olunması talebiyle dolaylı olarak istendiği anlaşılmaktadır.

Sözlü kültürde âşıklar, dinleyiciye hitabını eser içinde "dinle bu destanı...", "size vaf edeyim...", "dinlesin ehli dil," "tahrir edem size bu beyanı" gibi mısralarla yapmıştır

(Çobanoğlu, 2021, s. 289-293). Âşıkların birincil iletişim boyutunu kullanarak yaptığı bu hitaplara elektronik kültür ortamında incelenen eserlerden sadece bir tanesinde “Bir destan yazsam da Türkiye’ m sana/ Kaderi çilesi kara Türkiye” (Âşık Celal Güldemir) şeklindeki mısralarda rastlanmıştır. Bu ifadeler dinleyici ile iletişimi kuvvetlendirmek, mesajın kabulünü kolaylaştırmak ve dinleyicinin dikkatini çekmek gibi işlevlere sahiptir (Çobanoğlu, 2021, s. 289). Youtube’da eserlerini paylaşan âşıklar daha çok icralarının başındaki takdim ve sonundaki kapanış konuşmalarıyla veya video altındaki açıklama yazılarıyla dinleyicilere kültürel birikim ve benimsenen değerlerle ilgili şahsi görüşlerini aktardıkları bir seslenmede bulunmuşlardır. Manzum olmayan bu seslenmeler, depremden etkilenen topluma moral sözleri, onların yanlarında olduklarını belirten ifadeler, geçmiş olsun ve baş sağlığı dilekleri, kendi ideolojilerinin aktarılması gibi içeriklerle kuruludur. Âşıkların bu konuşmalarında toplumun acısına sözcülük etme amacıyla ağıt-destanları icra ettikleri görülmektedir:

“Evet, sevgili dostlar Türkiye’ mizde olan bu deprem felaketi için ben de bir ağıt yazdım. Bütün ölmüşleri Allah rahmet eylesin mekânları cennet olsun geride kalanlara Allah yardım etsin.” (Âşık Nuretdin Kirazoğlu).

Âşıkların eserlerini Youtube’da paylaşmaları, birbirlerinin hangi eserleri ürettiklerinden haberdar olmalarını sağlamakta ve âşığı aynı konuda eser üretmeye zorlamaktadır. Bir konuda şiir yazmak âşıklar arasında itibar meselesi haline gelebilmektedir (Gürçayır Teke, 2020, s. 10). Âşık Orhan Üstündağ’ın eserini söylemeden önce “Bakalım bir ozan olarak ben nasıl seslenmişim?” diyerek dinleyicisine hitap etmesi onun kendi şiirini diğer âşıklarinkiyle bir teraziye koyduğunu gösteren bir seslenmedir:

“Merhaba değerli dostlar. Ben Âşık Orhan Üstündağ. 6 Şubat’ ta Kahramanmaraş’ ta olan depreme, o felakete ben bir ozan olarak bakalım sazım ile nasıl seslenmişim? Ölen kardeşlerimi rahmetle anıyorum, kalanlara sabırlar, hastalara, yaralılara şifalar diliyorum. “Vatanın, milletin başı sağ olsun,” diyorum. Evet değerli dostlar bütün kardeşlerimi anıyorum. Türkiye’ min vatanımın başı sağ olsun. Tabii on bir tane ilimiz, on bir tane parçamız hep bizdendir, bizimdir, gitmiştir. Cenabı Allah’ ın takdiri ilahisinin karşısına hiç kimse çıkamaz. Allah’ a emanet olun. Allah sizleri var eylesin. Cenabı Allah bir daha böyle bir acı bizlere göstermesin.” (Âşık Orhan Üstündağ).

Âşıkların konuşmalarından, toplumun dertlerini paylaştıkları, dönemin sorunlarına kayıtsız kalmadıkları, insanların duygu ve düşüncelerine tercüman oldukları, kendilerini takip edenlere karşı da böyle bir sorumluluğu üstlendikleri için kendi acılarını bir kenara bırakıp üstlendikleri rolü yerine getirdikleri anlaşılmaktadır:

“Merhaba güzel insanlar, merhaba canlar. Ben Ozan Emaneti. Yurdumuzda yaşanan bu acı felaket nedeniyle birkaç gündür yastaydım, hâlâ da yastayım. Ama bir halk ozanı olarak yurdumuzun milletimizin düştüğü bu durumu dile getirmek için sazımla, sözümle karşınızdayım. Acılarımızı hep beraber yaşamak için.” (Ozan Emaneti).

Âşıklar bazen olayın tanığı olarak bazen de anlatılardan etkilenerek oluşan duygularını destanlarla dile getirmişlerdir (Özdemir, 2023, s. 232). Bu duyguların âşığın konuşmalarına da yansıdığı görülmektedir. Toplum içinde depremi yaşayanların o an neler yaptığı, neler düşünüp hissettiği, depremi yaşamayanların ise deprem haberini aldıkları anda hissettikleri duygular sohbetlere konu olmuştur. Âşıkların da bu samimi hava içerisinde deprem haberini nasıl aldıklarını, o anda neler hissettiklerini aktardıkları ve telkinleriyle deprem acısını dindirebileceklerini düşündükleri görülmektedir. Bu ifadelerin âşığın eserine inandırıcılık kazandırdığı, dinleyiciyle arasındaki iletişimi kuvvetlendirdiği anlaşılmaktadır:

“Evet, sevgili dostlar. Ben Rahim Sağlam. İstanbul’ da programlarım vardı. İstanbul’ da dolaşırken bir otelde kalıyordum. 6 Şubat sabaha doğru saat 04.30-05.00’e doğruydu. Otelci kapımı çaldı. “Rahim Sağlam uyansana! Güneydoğudaki illerimiz, on tane ilimiz yerle bir oldu. Yüzbinlerce yaralı, binlerce şehidimiz, insanımızı kaybettik,” dedi. “Al sazımı bir şeyler söyle de bu deprem acısını dindir!” dedi. Ben de sazımı elime aldım. On tane ilimizin depremi için nasıl bir ağıt söyledim. Nasıl bir destan söyledim. Ben söyleyeyim siz dinleyin. Ölenlere Allah’ tan rahmet diliyorum. Kalanlara da hastalarımıza da acil şifalar diliyorum. Ölenlere rahmet diliyorum. Hastalarımıza, yaralarımıza acil şifalar diliyorum. Vatanımızın, Türkiye’mizin başı sağ olsun dostlar.” (Âşık Rahim Sağlam).

Elektronik ortama geçişle birlikte âşıklar geleneksel bazı işlevlerini kaybederek yeni işlevler yüklenmişlerdir. Bu yeni işlevlerden biri de politik bir görüşün propagandacılığını yapmak olmuştur. Bu işlevle hareket eden âşıklar kendilerini daha çok “ozan, halk ozanı veya sanatçı” olarak adlandırmışlardır (Çobanoğlu, 2021, s.255). Elektronik ortamda âşıkların video altındaki açıklama yazılarında siyasi ideolojilerini aktararak depremde oluşan yıkımda payı olduğu düşünölen kişi ve kurumları protesto ettikleri ve yine de umut, direnç mesajı vererek dayanışmaya katkı sunmak istedikleri görölmektedir:

“Kapitalizmin artı değere ve sadece paraya dayalı sistemi, bir avuç kan emici vampir, talancı, soyguncu ve hırsıza şatafatlı lüks yaşam sunarken, milyonlarca insana zar zor karın tokluğuna sefil bir yaşam sunar. Bu bir avuç egemen sınıf baskıcı düzenlerinin yıkılmaması için halkımızı din afyonu ile uyutur ve hesaplaşmayı öbür dünyaya bırakırlar. Artık bilimin yerini kadercilik almıştır. Maşallah ve inşallahlarla bu gözö doymaz patronlar ve işbirlikçiler çürük binalar ve sağlıksız gıdalarla varlıklarını artırırken, palazlanırken, yoksul insanların yaşamını hiçe sayar ve modern kölelere dönüştürürler. Ayağa kalkıp sorgulamanın yerini öbür dünya almıştır. Ne de olsa modern köleler cennete, soyguncu zenginlerde cehenneme gideceklerdi. Bu deprem, asrın ihmalkârlığı sonucu yüzbinlerce insanımızın feci şekilde ölümüne neden olmuştur. Şimdi gazete ilanlarıyla suçlu aranmaktadır. Bu sistem içinde kalındığı sürece, yeni yönetimler ancak ufak tefek reformlar yaparak bu köhnemiş düzeni altın suyuna banarlar. Oysa altın suyuna banılmış paslı teneke er geç çürür ve tarihin çöplüğüne gider. Ya sosyalizm ya barbarlık! Depremde yitirdiklerimizin ailelerine ve sevenlerine başsağlığı diliyorum. Gün dayanışma günüdür, umutlarımızı ve direncimizi yitirmeyelim. Ben de sizlere bu deprem ağıdını yaparak dayanışma deryasında bir damla olmak istedim.” (Ozan Garip).

Deprem Konulu Ağıt-Destanların İşlevsel Analizi

Âşık tarzı şiir geleneğinde 8’li ve 11’li hece ile söylenen, bir olay, nesne veya kavramı tahkiye yoluyla anlatan nazım türüne destan denilmektedir (Çobanoğlu, 2021, s. 22). Destanlar bugüne kadar pek çok araştırmacı tarafından konularına göre tasnif edilmiştir. Bu konuda detaylı bir sınıflandırma yapan Çobanoğlu (2021, s. 102,129), bir felaket sonrası söylenen destanları tematik açıdan “doğal afetlerle ilgili destanlar” olarak ele almış ve bu eserleri konu, ezgi, eda bakımından değerlendirerek yas tuturmaya yönelik işleyişinden dolayı “ağıt-destanlar” olarak adlandırmıştır. Dilçin (1983, s. 317) savaş, deprem, salgın, ölüm gibi konularda söylenen acıklı şiirlerin destan olduğunu belirtmiştir. İsmail Görkem (2001, s. 30) ise Çukurova Ağıtları üzerine hazırladığı çalışmasında ağıtın diğer türlerle münasebetini ele almış tahkiye unsurunun kuvvetli olduğu destanları ezgileri ve konuları sebebiyle ağıt olarak değerlendirmiştir. Hikâyelemenin kuvvetli olduğu ağıtlara toplum içinde oluşan sosyal-ekonomik yapı ve bu yapının neticesinde geleneklerin süreçteki değişimleri sirayet etmiştir. Acının ifadesi

olan ağıtlar kılık-kıyafet, yaşam tarzı, ekonomi gibi hususlarda bilgiyi taşımaktadır (Çağım, 2010, s. 53). İçerdiği bu unsurlarla ağıtlar sosyal ve bireysel işlevlere sahiptir.

Halk bilimi ve halk edebiyatı yaratmalarını inceleyen, antropologlar tarafından geliştirilmiş bir yöntem olan işlevsel yöntemin hareket noktası yaratmaların oluşturuldukları, yaratıldıkları ve aktarıldıkları bağlamdır. Bağlam dâhilinde yaratmanın icrasındaki asıl neden, dinleyicilerin yaratmayı dinleme ve kullanma sebepleri ile bunların haricindeki sebepler antropolojik kuram da denilen işlevsel halkbilimi yönteminin ilgilendiği hususlardır (Ekici, 2010, s. 83). İşlevsel kuramın temsilcilerinden olan Bascom halk bilimi yaratmalarının dört işlevini şu şekilde sıralamıştır:

1. Eğlence işlevi
2. Kültürün onaylanması işlevi
3. Eğitim işlevi
4. Sosyal baskı uygulanması işlevi (Bascom, 2010, s. 78-81).

İşlevler konusunda görüş belirten araştırmacılardan biri de Charles Seeger'dir. Seeger, halk şarkılarının işlevinin kültürü kuşaktan kuşağa taşımak olduğunu belirtmiştir. Kültür, geçmiş nesille gelecek nesil arasındaki zaman farkını ortadan kaldıran ve kuşaklar arasında iletişimi sağlayan bir fonksiyona sahiptir (Ferris, 1997, s. 87, Seeger, 1950'den). Etnomüzikolog Alan Lomax da (Ferris, 1997, s. 90, Lomax, 1960, s.21'den) müzik icrasının, dinleyicilerin kendi toplumlarına ve memleketlerine olan bağlarını güçlendirerek güvenlik hissini oluşturduğunu belirtmiştir. Halk şarkıları insan ile insanın kökleri arasındaki temel bağı kurmasına vesile olmaktadır Yine Lomax'a göre ortaya çıkan arzular ve iç çelişkiler halk şarkıları aracılığıyla ifade edilmektedir. Folklorun ve halk türkülerinin belirtilen işlevleriyle beraber deprem konusunda söylenmiş eserlerin diğer fonksiyonları ile ilgili şunlar söylenebilir:

1. Toplumlarda bilgilerin somutlaştırılması ve didaktik bilgilerin sosyal yolla aktarılması folklor ürünleri aracılığıyla yapılır (Bascom, 2010, s. 80-81). Toplumuna duyarlı olan âşıklar, deprem destanlarında sanatlarının ötesinde, insanî bakıştan millî perspektife dönen kavrayışı aktarmaktadır. Bu eserler yaşanan olayın anlaşılmasında önemli görevler üstlenmektedir. Hatta yaşanan felaketle ilgili tarihî bilgilerin yetersiz kalması durumunda bu şiirler tarihî belge olarak değerlendirilebilmektedir (Özdemir, 2023, s. 231-232). Deprem konusunda söylenmiş eserlere bakıldığında bunların tarihî bir gerçeği kayıt altına alarak sözlü tarih özelliğini taşıdığı görülmektedir. Âşıklar tarafından yaratılmış ve kayıt altına alınmış, hangi olay üzerinde söylendiği belli olan deprem konulu eserler dışında başka hiçbir kayıt olmasa dahi sanki bir tarihi belgeymiş gibi depremin meydana geldiği gün ve saat, depremin büyüklüğü ve şiddeti, ilk depremin ardından yaşanan artçı depremler, depremden etkilenen il, ilçe ve köyler, depremde yıkım ve can kaybından oluşan acı bilanço gibi konularda bilgi edinmek mümkündür. Âşıkların şiirlerinde dile getirdikleri ortak ifadelerin başında depremin olduğu gün ve saatin geldiği görülmektedir. Hem sözlü hem de yazılı kültürdeki destan söyleme geleneğinde, anlatılan olayın vuku buluş tarihi destan metni içinde verilmektedir (Çobanoğlu, 2021, s. 288). Bu geleneğin elektronik ortamda da devam ettiği tespit edilmiştir. Youtube'da paylaşılan, depremi konu alan ağıt-destanlarda âdeti tarihe bir not düşercesine ilk sarsıntının meydana geldiği 6 Şubat günü saat 4.17 terennüm edilmiştir:

İki bin yirmi üç altı şubat
 Oy Maraş'ım Hatayım Türkiye'm
 Sabahın dördünde koptu kıyamet
 Oy Antep'im Adıyaman'ım Türkiye'm (Âşık Kul Nuri)

Şubatın altısı bir seher vakti
 Gör ki felek ne etti bizim elleri
 Nice canlar aldı yuvalar yıktı
 Felek viran etti illerimizi (Âşık Orhan Üstündağ)

Altı Şubat dört on yedi zamanda
 Bir felaket koptu Adıyaman' da
 Yıkıldı binalar mahvoldu şehir
 Ana baba cansız galmış yanımda (Ozan Kasım)

Bütün dünya duydu hoşdu yardıma
 Nice canlar öldü gara gış günü
İki bin yirmi üç ikinci ayı
 Seherde gırıldı depremin fayı (Ozan Dünder)

6 Şubat sabahı salladı deprem
 Elden ne gelir Mevla'm merhamet eden
 Yandı Türk milleti ağlıyor her dem
 Merhamet eyle ya rab masum kullarına (Ozan Recep)

Kış ayınının sabah dördü
 Bu gözlerim neler gördü
 Yıkıldı yuvalar başa
 Enkazda ölmek ne zordu (Ozan Âdemoğlu Kar)

Depremden Kahramanmaraş, Gaziantep, Hatay, Adıyaman, Malatya, Osmaniye, Adana, Diyarbakır, Elâzığ, Şanlıurfa, Kilis il merkezleri ile ilçe ve köyleri etkilenmiştir. Devlet yetkilileri önce, on ili depremden etkilenen bölge olarak ilan etmiş, birkaç gün sonra bu illere Elâzığ da eklenmiştir. Özellikle fay hattının içinden geçtiği söylenen Gaziantep'in Nurdağı ve İslâhiye ilçeleri, Kahramanmaraş merkez, Hatay merkez ve Adıyaman merkez ilçeleri en büyük yarayı almıştır. Âşıkların eserlerinde yaşanan felaketin etkilediği il ve ilçelerin isimleri, sayıları ve Elazığ'ın sonradan yardıma ihtiyaç duyulan il olarak ilan edilmesinin, depremin tarihi ve saati gibi ortak işlenen bir konu olduğu görülmektedir:

Felek viran etti illerimizi
 Viran koydu güneydoğu illerimizi
 Bu nasıl bir tufan çıktı Maraş'tan
 Feryatlar yükseldi vahim gardaşlar (Âşık Orhan Üstündağ)

On gün sonra Elâzığ'ı ekledi
 Gören yok mu bunca zaman bekledi
 Deprem Elâzığ'ı çokça yokladı
 Yarası ağırdır ilanından sor (Âşık Sefai)

*On vilayeti inanın yaktı da geçti
Ana kuzusunu seçti de geçti
Atom bombası gibi gibi biçti de geçti
Allah'ım merhamet eyle mahzun kullarına (Ozan Recep)*

*Kahramanmaraş Hatay
Gaziantep Adana
Osmaniye Malatya
Diyarbakır Şanlıurfa
Adıyaman'la Kilis
Kahrolacak gün bugün
Ağlanacak gün bugün (Hilmi Şahballı)*

*On bir ilde ve ilçe köyler
Yardım diye feryat eyler
Mahsur kalan kullar neyler
Dayanmaz soğuk kışına
Güç yetmez hakkın işine (Âşık Beyzade Aslan)*

*Osmaniye' den geçin şu Kırkhan' a
Adıyaman Diyarbakır Adana
Koskoca Urfa' da galmamış bina
Valla yetişin Anteb' e gidin Maraş' a*

*Nice nevcim onlar sarardı soldu
Ağızına burnuna topraklar doldu
Malatya yıkıldı yerle bir oldu
Valla yetişin Hatay' a gidin Maraş' a (Âşık Rahim Sağlam)*

*On vilayet altmış kazayı yıktı
Kimi öksüz kimi yetim bıraktı
Ana yavrusuna sarılmış çıktı
Oy Adana'm Malatya'm Türkiye'm (Âşık Kul Nuri)*

Yetkili kurumlar (URL-1) saat 4.17'deki ilk depremin büyüklüğünü 7,7, aynı gün 13.24'te gerçekleşen depremin büyüklüğünü 7,6 olarak açıklamışlardır. İlk büyük sarsıntıdan sonra artçı depremler meydana gelmiş bölge âdeta beşik gibi sallanmıştır. Artçı depremlerin şiddetinin de yıkıma sebep olacak büyüklükte olabileceği bilgisi uzmanlar tarafından paylaşılmıştır. Nitekim depremden sonraki ilk bir ay içinde büyüklüğü 6,6'ya varan sayıları on beş bini aşan artçı deprem yaşanmış ve bu depremlerde de can ve mal kaybı meydana gelmiştir. Depremin büyüklüğü ve artçı depremler gibi nesnel bilgiler de âşıkların şiirlerinde dile gelmiştir:

İki deprem geldi yakın aralı
 Yedi nokta yedi bizi vuralı
 Binlerce ölü var çoğu yaralı
 Yarayı saracak eller ağlıyor (Ozan Yüksel Nihal)

Dünya devletleri burda
 Yardım ediyorlar yurda
 Artçı depremler art arda
 Katıyor toprak taşına
 Güç yetmez Hakkın işine (Âşık Beyzade Aslan)

Âşıkların eserlerinde tarihi bilgilerin kaydedilmesi hususunda değerlendirilebilecek bir diğer nokta da depremin bilançosunun aktarılmasıdır. Güneydoğuyu etkileyen depremin neticesindeki ölü sayısı, hayatını kaybedenlerin defin şekli, toplu mezarlar, enkaz altında kalan kişiler ve bu kişilerin durumu, şehirlerin enkaz yığınına dönmesi, depremden etkilenen illerdeki vatandaşların başka illere geçici veya kalıcı bir şekilde yerleşmesiyle oluşan göç eserlerde işlenmiştir:

Ölenleri sıra sıra dizdiler
 Kepçelerle toplu mezar kazdılar
 Adlarını bir tahtaya yazdılar
 Göç edip yurdundan çıkıp ağladı (Ozan Dünder)

Yıkılmış duvarın arasındalar
 Vücudu üşüdü tutmaz elleri
 Yıkılmış duvarın arasındalar
 Vücudu üşüdü tutmaz elleri (Ozan Kasım)

Güney Anadolu'yu bir de sel vurdu
 Batı illerine giden gidene
 Dağıldı yuvalar yaşanmaz oldu
 Batı illerine göçen göçene (Ozan Âdem Güler)

Bizimleydi bizi bilenlerimiz
 Enkazın başına gelenlerimiz
 Kırk bine yaklaştı ölenlerimiz
 Bu bir deprem değil kıyamet idi (Âşık Erol Ergani)

Ah kimi taze evli kimi nişanlı
 Beyaz gelinliğin üzeri kanlı
 On gün sonra hala çıkan var canlı
 Bu bir deprem değil kıyamet idi (Âşık Erol Ergani)

Elleri elimdeydi
 Mecalsiz gül bedeni
 Kuru bir yaprak gibi
 Betona preslendi (Ozan Garip)

Çokça ocak söndü tutmuyor baca
 Maraş viran olmuş bir uçtan uca
 Cesetler yığılmış kanlı salaca
 Saçını başını yolanından sor (Âşık Sefai)

İki deprem geldi yakın aralı
 Yedi nokta yedi bizi vuralı
 Binlerce ölü var çoğu yaralı
 Yarayı saracak eller ağlıyor (Âşık Fedai)

Bizim aşılmayan anlarımız var
 Enkazlar altında canlarımız var (Âşık Maksut Feryadi)

Yardım et yaradan sen bize acı
 Nice canlar öldü yoktur ilacı
 Göçük altındadır bilmem ki kaçı
 Can alıp can veren kullar ağlıyor (Ozan Yüksel Nihal)

2. Halk müziğinin kültür içindeki rolü, bireyin ait olduğu topluma karşı duyduğu bağlılığı güçlendirmesidir (Ferris, 1994, s. 90). Halk şiiri, hem dinleyicilerin hem de icracıların kendi memleketlerine karşı besledikleri duyguları güçlendirerek bu yolla toplumun bireylerinde güvenlik duygusu oluşturmaktadır (Mirzaoğlu, 2001, s. 81). Folklor ürünleri, içinde yaratıldığı toplumun ortak unsurlarından meydana gelir. Toplumu oluşturan insanlar arasında sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerden kaynaklanan fark, gündelik yaşam içinde ayrıştırıcı olabilmektedir; ancak her gruptan insanı birleştiren, kapsayan ifadeler ağıt-destanlarda dile gelmiştir. Bu eserlerde zorlu bir afeti her kesimden insanın birlikte atlattığı, sosyal tabakalar arasındaki farkın ortadan kalktığı ifadeleri, birleştirici ve kucaklayıcı bir dil oluşturmuştur. Ağır bir bilançoyla "asrın felaketi" olarak tanımlanan deprem o bölgede yaşayan zengin-fakir, genç-yaşlı, Türk-Kürt-Alevi herkesi vurmuştur. Bu konuyu içeren eserlerin birlik ve beraberlik duygularını ve aidiyeti güçlendirdiği anlaşılmaktadır:

Ağla gözlerim ağla,
 Ağlanacak gün bugün!
 Birlik beraberliğe
 Bağlanacak gün bugün! (Hilmi Şahballı)

Ah Erganiyim dağlar kadar derdimiz
 Emniyet jandarma şanlı ordumuz
 Topyekûn seferber oldu yurdumuz
 Bu bir deprem değil kıyamet idi (Âşık Erol Ergani)

Bütün millet inanın bu yarayı sardı
 Mevla'm merhamet eyle mahzun kullarına
 İnsanlık bütün inanın bu yarayı sardı
 Mevla'm merhamet eyle mahzun kullarına (Ozan Recep)

Pazarcık'ta yer yerinden oynadı
 Elbistan'da kara toprak kaydadı
 Seksen beş milyon her yürek yandı
 Oy Osmaniye'm Elazığ'ım oy oy (Âşık Kul Nuri)

Türkiye'm tek yürek tek bilek oldu
 Zengini fakiri yola koyuldu
 Bir küçük kıyamet gördü vatanım
 Kefenli kefensiz toprağa kondu (Ozan Kasım)

Ozan Kasım acı yazar galemin
 Durdurup zamanı canlı bulalım
 Bir benzeri görülmemiş dünyada
 Türk'ü Laz'ı Çerkez'i gardaş olalı (Ozan Kasım)

3. Folklor “günlük yaşamın zorluklarından, eşitsizliklerinden ve adaletsizliklerinden telafi edici bir kaçış sağlamak” için kullanılır (Bascom, 2010, s. 83, Herskovits, 1948, s. 421’den). Folklorun unsurlarından olan ağıtlar acıyı azaltma fonksiyonuna sahiptir (Artun, 2005, s. 6). 6 Şubat 2023 depremi sadece depremden etkilenen bölgelerde değil, tüm Türkiye’de büyük üzüntü yaratmıştır. Bu acının azaltılması için televizyon ve radyoda insanların kaygı ve korkularının giderilmesi, travmaların iyileştirilmesi amacıyla bilgilendirmelere yer verilmiştir. Destan söyleme geleneğinde topluma o güne kadar hiç duyulmamış mesajlar verilmez. Destanlarda, toplum içinde benimsenmiş değerlerin güncel bir olay çerçevesinde yeniden işlenmesi söz konusudur. Destanlarda “kaza ve kaderin Allah’tan oluşu” vurgulanarak halkın duymak istedikleri söylenir. Bu şekilde geleneksel değerler güncelleştirilerek tasdiklenir (Çobanoğlu, 2021, s. 320). Depremi ele alan ağıt-destanlarda da bu durum görülmektedir. Âşıklar, eserlerinde toplumun dini inancı etrafında söylediği sözlerle “kader” olgusunu hatırlatarak insanları teskin edici ifadeler kullanır. Depremin ve ölümün kader olduğu, kaderden kaçılmayacağı, Allah’a teslimiyet ve dua/yakarış ifadelerinin toplumun yarasını sarmak ve duygularını telafi etmek işlevini yerine getirdiği görülür:

Antep Urfa Osmaniye Kilis’i
 Kaldır üstümüzden dumanı sisi
 Şüphesiz yoktur vallah Allah’ın işi
 Allah Allah diyen kullar ağlıyor (Ozan Yüksel Nihal)

Güler de fırladı yardım etmeye
 Tutmadı dizlerim koşup gitmeye
 Aldı ele kalemini ağıt yakmaya
 Medet ya Allah’ım ülkeme acı (Ozan Âdem Güler)

Aldı yavrularım bir deyişimi
 Aman aman kader
 Yardım et Allah’ım körpe yavoruma
 Aman amman kadersizim amman (Âşık Nuretdin Kirazoğlu)

Melih zindan oldu gece bitmiyor
 Aç susuz seslendim sesim gitmiyor
 Kefen dayanmıyor mezar yetmiyor
 Mevla’m sen yardım et dursun bu deprem (Âşık Melih Yalçın)

4. Toplumlarda düzenleyici ve bölücü güçler yan yanadır. Toplumun içinde değerleri çatışan, farklı çıkarları olan kişi ve gruplar mevcuttur. Folklor bu sınıflardan yalnızca düzeni devam ettirmek amacıyla olanlara değil, düzene karşı çıkanlara da hizmet etmektedir. Folklor, toplumsal çatışmaları körüklemek, ayaklanmalara destek vermek, var olan düzene ve değerlere karşı koymak gibi bir işleve de sahiptir (Başgöz, 1996, s. 2). Depremde on bir ilde ve özellikle Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman merkez ilçeleri ile Gaziantep’in Nurdağı ve İslahiye ilçelerinde çok sayıda bina yıkılmış, on binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Bu tablonun sebepleri ile ilgili medyada, kurum ve kuruluşların görevlerini doğru yapmadıkları ile ilgili bir gündem oluşmuştur. Müteahhitlerin binalarda eksik ve kalitesiz malzeme kullanması, bina temellerinin zayıf

olması, binaların zemin etüdüne uygun kat planlamasının olmaması, siyasi yetkililerin deprem vergilerini doğru yere nakletmemesi ve afetin ilk günlerinde yardımların yetersiz kalması gibi pek çok konu sitem ve öfkeyle dile getirilmiştir. Halkın sözcüsü olan âşıklar da depremin yıkıcılığını artıran sebepleri eserlerinde dile getirerek, hükümet yetkililerini, ilgili kurum ve kuruluşları ve müteahhitleri protesto etmişlerdir:

Maksut'um der çürük bina kuranlar
Kanunsuz işlere onay verenler
Milyonların vebaline girenler
Emeği çalınmış kullara döndüm (Âşık Maksut Feryadi)

Hayatın kaybetmiş onlarca doktor
Sözün bittiği yer başka laf yoktur
Binayı yaparken çalanlar çoktur
Bir de müteahhitin planından sor (Âşık Sefai)

Ozan Seyfettin neyler
Laf üretmen siyasiler
Depremden yıkılan köyler
Yandık ülkemizce yandık (Ozan Seyfettin Dağlar)

Çimentodan çalınursa
Demir eksik alınursa
Bir de torpil durulursa
Bunları önlemek zormuş (Âşık Fedai)

Hangi p*****nkler yapmış bu evleri
Kim doyurmuştur ki bu soysuz beyleri
Açık kaldı da yavruların gözleri
Yardım et Allah'ım bu yavrulara (Âşık Nuretdin Kirazoğlu)

Kimsenin yanına kalmaz olanlar
Haktan bulur belasını bulanlar
Dükkân için kesilir mi kolonlar
Olmaz olsun böyle müteahhitler (Âşık Erol Ergani)

Sonuç

Âşıklar toplumda iz bırakan olayları, döneme dair tanıklıklarını aktaran sanatçılardır. Toplumu etkileyen bir olayın tahkiye yolu ile anlatıldığı âşık tarzı destanlar içerisinde bir yas üzerine söylenmiş olanlar ağıt özelliği göstermektedir. 6 Şubat 2023 tarihinde merkez üssü Kahramanmaraş olan bir deprem meydana gelmiştir. Bu deprem Türkiye'nin güneydoğusundaki on bir ilde büyük yıkıma ve çok sayıda can kaybına sebep olmuştur. Depremi yaşamış olsun veya olmasın herkesin etkilendiği trajik felaketin bilançosunu âşıklar eserlerinde sanatsal yaratımla dile getirmişlerdir. Günümüzde teknoloji okuryazarlığının artması ve insanların dijital haberleşme yollarıyla iletişim kuruyor olması gibi sebeplerle âşıklığın geleneksel icra ortamları kaybolmaktadır. Zamanın ve şartların bir sonucu olarak, âşıkların sanatlarını dinleyicileri buluşturabildikleri yeni alan elektronik kültür ortamı olmuştur. Bu ortamın bir parçası olan popüler video paylaşım platformu Youtube'da, âşıklar icralarını dinleyicilere sunmaktadır.

Çalışmada, Youtube'dan elde edilen, âşıkların 6 Şubat depremi hakkında söylediği ağıt-destanlar ele alınmıştır. Âşıklar paylaşımları çoğunlukla kendi adlarına açtıkları kişisel Youtube hesaplarında paylaşmışlardır. Âşıklık kimliklerini "Youtuber" kimliği üzerinden sürdüren sanatçıların amatörcüce hazırladıkları video kliplerin adlandırılmasında, âşıkların ad-soyadları, mahlasları ve eserlerine verdikleri başlıklar yer almaktadır. Ayrıca videoların başlığında "kanalıma abone olunuz" talebi çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Bu ifade hem âşığın sanatını yaymak için bir destek istemesi hem de parsa isteme geleneğinin dönüşümü olarak değerlendirilmiştir. İncelenen eserlerin bir kısmı düzenli nazımla bir kısmı ise düzensiz nazımla söylenmiştir. Düzensiz nazımla söylenen metinlerin içinde "ah, of, aman, ey" gibi acıyı yansıtan ifadeler ve düz nesir parçalar bulunmaktadır. Elektronik ortamda paylaşılan destanların hacim bakımından sözlü kültür geleneğine göre kısaldığı, eserlerin çoğunun on kıtanın altında bir uzunluğa sahip olduğu görülmektedir.

Âşıklar videoların başında ve/veya sonunda, üstlendikleri misyonu yansıtan konuşmalar gerçekleştirmişlerdir. Âşıkların topluma moral vermek, birlik ve beraberliği hissettirmek, benimsedikleri ideolojileri ifade etmek ve diğer âşıkların sanatıyla kendi sanatlarını karşılaştırmak gibi amaçlarla bu konuşmaları yaptıkları anlaşılmaktadır. Yas tuturmaya yönelik işleyişle söylenmiş destanlarda depremin meydana geldiği gün ve saat, o anki hava şartları, depremin büyüklüğü ve şiddeti, deprem anının betimlenmesi, depremin yıktığı yerleşim yerlerinin adları, enkaz altında kalanlar, yakınlarını kaybedenler, yaralılar, yıkılan binalar, gerçekleşen göçler, binaların yıkım sebepleri, yardıma gelen kişi ve kurumlar, görevini ihmal ettiği düşünülen kuruluşlar gibi pek çok konu açıkça söylenmiştir. Bu içerik etrafındaki ağıt-destanlarda tarihi bilgilerin kaydedildiği, acının sağaltıldığı, birlik ve beraberlik mesajlarıyla aidiyetin güçlenmesine katkı sunulduğu ve toplumdaki aksaklıkların eleştirilerek protesto edildiği görülmüştür.

Kaynakça

- Artun, E. (2005). *Osmaniye'de Ağıt Söyleme Geleneği ve Osmaniye Ağıtları. Karacaoğlan'dan Bela-Bartok'a, Dadaoğlu'ndan-Aşık Feymani'ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu Bildirileri*, 1-28.
- Bascom, W. R. (2010). *Folklorun Dört İşlevi* (çev. Ferya Çalış). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2* (Ed. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Başgöz, İ. (1996). *Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)*. *Prof Dr. Umay Günay Armağanı-Folkloristik* (ed. Özkul Çobanoğlu & Metin Özarslan). Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Boratav, P.N. (2017). *Folklor ve Edebiyat -II-*. Ankara: Bilgesu Yayınları.
- Bowler, G.M. (2018). *Netnografi: Sanal Kültürleri ve Toplulukları İncelemek İçin Tasarlanmış Bir Yöntem* (çev. İ. Tekirdağlı Korkmaz, Z.S. Baki Nalcioğlu). *İnternet Folkloru: Netlore ve Netnografi*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Çağım, Z. (2010). *Hikâyeleri ile Adana Avşar Ağıtları*. Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). *Elektronik Kültür Ortamında Âşık Tarzı Şiir Geleneği Bağlamında Çukurova Âşıkları Üzerine Tespitler. III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*. Adana: Adana Valiliği Yayınları, 246-253.
- Çobanoğlu, Ö. (2021). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dilçin, C. (1983). *Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

- Ekici, M. (2010). Kuramlar ve Yöntemler. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (ed. M. Öcal Oğuz). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Ferris, W.R. (1997). Halk Şarkıları ve Kültür: Charles Seeger ve Alan Lomax, (çev. F. Gülay Mirzaoğlu). *Milli Folklor*, 34(1997), s. 87-93.
- Fidan, S. (2017). *Âşıklık Geleneği ve Medya Endüstrisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gürçayır Teke, S. (2020). Gerçek Ozan Kimdir Diye Sorarsan/Çağına Tanıklık Eden Kişidir: Âşıkların Toplumsal Rollerini Açısından Koronavirüs Konulu Şiirleri. *Milli Folklor*, 16(127), 5-17.
- Herskovits, M.J. (1948). *Man and His Works*. New York: Knopf.
- İlhan, E. (2018). Türkiye’de YouTube Yayıncılığı ve YouTuber Olmak. İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi, 47, 141-167.
- Lomax, A. (1960). *The Folk Song of North America*. New York: Doubleday and Company.
- Mirzaoğlu, F.G. (2001). Türkülerin İşlevleri ve Zeybek Türküleri. *Türkbilgi/Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 76-91.
- Ong, W. J. (2014). *Sözlü ve Yazılı Kültür* (çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- Özdemir, C. (2023). Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Deprem Destanları. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 10, 230-255.
- Seeger, C. (1950). Oral Tradition in Music. *Standard Dicitonary of Folklore*. New York: Funk & Wagnalls.

Elektronik kaynaklar

- Âşık Celal Güldemir, [Âşık Celal Güldemir- Deprem Destanı - YouTube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Âşık Erol Ergani, [Erol Erğani 2023 Asrın Felaketi Youtube Kanalına Abone Olunuz - YouTube](#), [Erişim tarihi: 04.04.2023].
- Âşık Erol Ergani, [Erol Erğani Müteahhitler - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Âşık Eyyubi, [Âşık Eyyubi deprem - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Âşık Fedai, [Pazarcık da deprem Olmuş,Âşık Fedai - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Âşık Kul Nuri, [Ben Neydem -Kul Nuri -Maraş Depremi-Antep'te Baklava Acılaştı-Hatayda Künefe Zemzehir Oldu -Ağıt - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Âşık Kul Nuri, [Maraş Deprem Türkü -Kul Nuri-Hatay Adıyaman Antep Osmaniye Urfa Malatya Diyarbakır Adana Kilis Ağıtı - Youtube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Âşık Maksut Feryadi, [Aşık Maksut Feryadi - Deprem Ağıtı \[Official Audio\] - YouTube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Âşık Nişani, [Muhammet Nişani depreme ağıt - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Âşık Orhan Üstündağ, [Kahramanmaraş Depremi Türküsü - âşık Orhan Üstündağ - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Âşık Sefai, [Âşık Sefai \(Mehmet Acet\) - Depreme Ağıt - youTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].

- Âşık Şahtuni, [Aşık Şahtuni - Deprem - Official Video - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Beyzade Aslan, [Maraş ve 10 İl Depremine Ağıt - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Hilmi Şahballı, [Hilmi Şahballı - Ağlanacak Gün Bugün \(Ağıt\) | Kahramanmaraş Depremine ağıt... - YouTube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Âşık Nuretdin Kirazoğlu, [Debrem Ağıdı - Youtube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Ozan Âdem Güler, [Deprem Ağıdı Geçmiş Olsun Ülkem - YouTube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Ozan Âdem Güler, [Deprem Ağıdı Anadolumu Birde Sel Vurdu - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Ozan Âdemoğlu, [Kahramanmaraştan Depreme Ağıt - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Cafer Boyacı, [Kanlı Maraş Kara Maraş -söz müzik-Ozan Cafer Boyacı - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Ozan Dündar, [Bilemem..Ozan Dündar - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Dündar, [Depreme Ağıt Deprem Türküsü Malatya Hatay Maraş Adana Diyarbakır Antep Adıyaman Kilis ...Ozan Dündar - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Dündar, [Depreme Ağıt Deprem Türküsü Ozan Dündar - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Dündar, [Elvada Malatyam...Ozan Dündar - Youtube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Dündar, [Üşüdü Vatan..Depreme Ağıt Ozan Dündar: - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Emaneti, [Deprem Oldu Kara Kış Günü - Youtube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Ozan Garip [Ali Çiçek \(Ozan Garip\) Gömdüler Diri Diri \(Deprem Ağıdı \) - YouTube](#), [Erişim tarihi: 01.04.2023].
- Ozan Kasım, [Türkiye Büyük Deprem Anısına Ozan Kasım \(06 ŞUBAT 04:17\) - YouTube](#), [Erişim tarihi: 24.03.2023].
- Ozan Recep, [ozan recep deprem - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Ozan Seyfettin, [Yandık Yandık - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Ozan Yüksel, [Nihal Yüksel Nihal Depreme Ağıd 2023 İletişim. 0542 262 14 47 - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- Rahim Sağlam, [Rahim SAĞLAM \(Deprem AĞIT\) - YouTube](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- URL-1: [Son Depremler \(boun.edu.tr\)](#), [Erişim tarihi: 20.03.2023].
- URL-2: <https://deprem.afad.gov.tr/last-earthquakes.html>, [Erişim tarihi: 20.03.2023].